

УДК 159.9:316.77

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2026.1.18>

Сулятицький І. В.

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри спеціальної освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

e-mail: sulo@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-3769-5630

Климчук М. В.

здобувач магістратури спеціальної освіти «Логопедія»

Львівський національний університет імені Івана Франка

e-mail: kvzolota2244@gmail.com

ORCID ID: 0009-0009-9410-7290

ЕТНІЧНІ КОМПОНЕНТИ ПСИХОКОРЕКЦІЙНИХ ПРАКТИК ДОПОМОГИ ДІТЯМ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Стаття присвячена комплексному вивченню ролі етнічних компонентів у психокорекційних практиках допомоги дітям із порушеннями мовлення. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю урахування етнокультурних чинників у логопедичній та психокорекційній роботі в умовах мультикультурного освітнього середовища України, де значну частку дітей становлять представники різних етнічних груп. У роботі проаналізовано особливості мовленнєвих порушень та визначено роль етнічних компонентів, що позитивно впливають на корекцію фонетичних, лексичних, граматичних, прагматичних та стильових порушень мовлення. На основі проведеного емпіричного дослідження визначено можливості використання елементів українського фольклору, мелодій, народних казок, ігор, символік та інших прийомів етнотерапії як ефективних засобів психокорекційного впливу. Розроблено поради щодо інтеграції етнічних компонентів у корекційно-розвивальні програми, спрямовані на підвищення ефективності логопедичної допомоги. Отримані дані можуть бути використані фахівцями у сфері спеціальної освіти, логопедами, психологами та педагогами для побудови більш гнучких, культурно чутливих та індивідуалізованих психокорекційних підходів.

Ключові слова: етнічні компоненти, психолінгвістика, мовленнєві порушення, психокорекція, логопедична допомога, етнокультура.

Постановка проблеми. В Україні, як багатонаціональній державі, питання етнічної специфіки мовленнєвого розвитку особливо важливе. У різних регіонах проживають представники національних меншин – кримські татари, роми, угорці, болгари, гагаузи, євреї тощо. Саме тому розуміння культурних особливостей спілкування, традицій, символів і мовних моделей є важливим складником ефективної логопедичної та психокорекційної діяльності.

На фоні полікультурного розмаїття соціуму [7] проблема урахування етнокультурних чинників у сфері психолого-педагогічної допомоги дітям з мовленнєвими

порушеннями набуває особливої актуальності. Мовлення дитини формується не лише в біологічному та психологічному, а й у культурному контексті [1], де етнічна ідентичність виступає важливим чинником соціалізації. Ігнорування культурного походження, мови сім'ї та системи цінностей у процесі психокорекційної роботи може знижувати її ефективність, призводити до емоційного відчуження дитини та утруднювати комунікацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика мовленнєвого розвитку та порушень мовлення у дітей активно представлена у працях сучасних українських та зарубіжних науковців. Дослідження психо-логопедичного напрямку акцентують на багатокомпонентній природі мовлення, що поєднує психолінгвістичні, нейропсихологічні та соціокультурні аспекти розвитку. У працях О. Білан [1], Л. Калмикової [3], С. Максименка [6], В. Синьова [9], О. Сухомлинської [13], М. Шеремет [15] детально розглянуто роль формування мовленнєвих функцій на тлі психічного розвитку, типологію мовленнєвих порушень та закономірності їх корекції, що створює фундамент для подальшого аналізу ролі культурних чинників у логопедії. Щодо розуміння ролі етнокультурних чинників у розвитку і корекції важливий внесок зроблено В. Куєвдою, який обґрунтував значення етнокультурної моделі у психічному розвитку особистості [5]. Його концепція показує, що мовлення формується у тісному зв'язку з етнічними смислами, цінностями та символами, що визначає психологічний комфорт дитини в корекційному процесі.

Окремі сучасні дослідження з позицій етнолінгвістики [2; 4; 11] доводять, що мова є носієм культурних моделей світу, а тому діти з різних етнічних середовищ по-різному засвоюють мовні структури, демонструючи специфічні труднощі у вимові, граматиці чи словниковому розвитку. Ряд праць з етнопедagogіки та мультикультурної логопедії [4; 5; 7; 13; 16] акцентують на потребі адаптації корекційних методик для дітей з білінгвальним або змішаним мовним досвідом. Водночас, хоча існує значний пласт досліджень, присвячених загальному недорозвиненню мовлення, психокорекційним методикам та культурним аспектам розвитку, питання інтеграції етнічних компонентів у психокорекцію порушень мовлення залишається недостатньо розробленим. Саме ця наукова прогалина зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою дослідження є визначення особливостей етнічних компонентів у психокорекційних практиках допомоги дітям з мовленнєвими порушеннями з поясненням шляхів їх інтеграції у систему логопедичної роботи.

У нашій статті вперше зроблена спроба комплексно розглянути етнічні компоненти як чинники психокорекційної роботи при мовленнєвих порушеннях дітей. Прикладна цінність дослідження полягає в доведенні результативності використання етнокультурних засобів для підвищення мотивації дітей, створення комфортного середовища, збагачення мовленнєвого досвіду, що створює психокорекційний ефект роботи з порушеннями мовлення.

Результати дослідження. У психолого-педагогічній літературі все частіше зустрічаємо зафіксоване зростання випадків мовленнєвих порушень серед дітей, що ставить завдання з удосконалення психодіагностики та корекційних підходів. Порушення мовлення у дітей розглядаються як відхилення в процесі формування мовленнєвої функції, що проявляються у спотворенні звуковимови, порушенні лексико-граматичної будови, недостатньому розвитку зв'язного мовлення [8; 10; 15]. За даними досліджень Ю. Рібцун мовленнєві порушення часто мають психоневрологічне підґрунтя, а тому потребують не лише логопедичної, а й психокорекційної допомоги [8]. Так само і С. Максименко наголошує, що у дошкільному віці психокорекційна діяльність має бути опосередкована грою, художнім образом, казкою, музикою, оскільки саме ці форми найбільш доступні для дитини і сприяють створенню позитивного емоційного тла [6]. За даними Мельник С., Черничко С. [7] на мовленнєвий розвиток дітей з етнічних меншин значно впливають соціокультурні бар'єри та подвійна мовна система. Показники свідчать, наприклад, що типові порушення виникають у ромських дітей у багатомовному контексті, зокрема при переході від рідної до державної мови, і у них нерідко спостерігається обмежений словниковий запас через зменшену мовну стимуляцію в родині [7, с. 91].

Підбір і систематизація поданих методичних матеріалів здійснена на основі проведеного нами експериментального дослідження, а також на розробках методичних працівників в дитячих дошкільних закладах Дрогобицької міської ради.

Змістом нашого дослідження стало визначення особливостей порушень мовлення у дітей з тим щоб розробити рекомендації до цільової програми з включення етнічних компонентів у зміст психокорекційних таких порушень.

Апробаційні етапи показали доцільність включення наступних видів вправ і занять: 1. Читання та інсценізація українських народних казок («Котик і Півник», «Лисичка-сестричка», «Рукавичка» тощо), тобто заняття з образами і персонажами національних казок – народна казкотерапія (рис. 1).

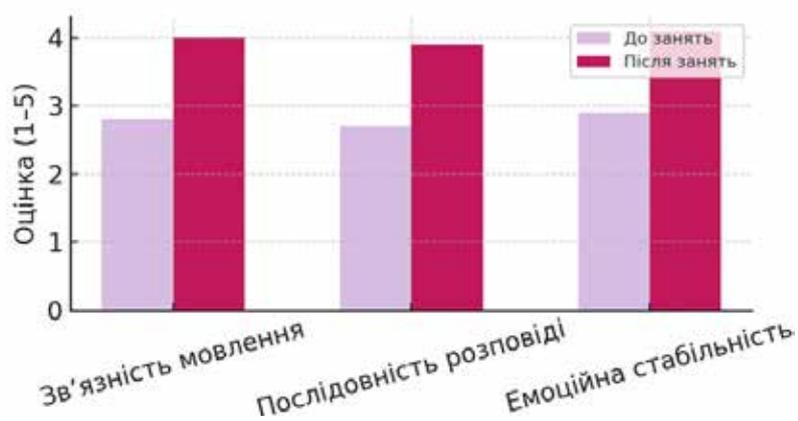

Рис. 1. Вплив українських народних казок на зв'язне мовлення та емоційну стабільність дітей

В результаті українські народні казки допомогли дітям із мовленнєвими порушеннями розвинути зв'язність і логічність мовлення, покращили послідовність розповіді та позитивно вплинули на емоційний стан. Вони стали спокійнішими, зосередженішими та впевненішими.

2. Фольклорні мотиви логоритміки забезпечені засобами використання в заняттях ритмізованих вправ із українських скоромовок, прислів'їв, примовок (рис. 2).

Українські народні пісні сприяли розвитку словникового запасу, інтонаційної виразності та темпу мовлення. Завдяки ритму та мелодиці пісень діти з мовленнєвими порушеннями стали більш впевненими у вимові.

3. Етнічні рухливі ігри, зокрема такі як: «Вербовая дощечка», «Гуси-гуси» «Подольночка», доповнили етнічний колорит руховим супроводом, який додавав забавності, знімав затиски, сприяв розкутості (рис. 3).

Використання українських народних ігор ("Подольночка", "Гуси-гуси", "Вербовая дощечка") сприяло розвитку емоційної відкритості, комунікативних умінь і здатності до взаємодії в групі. Діти стали активнішими у спілкуванні, що підтверджує психокорекційний ефект ігор. Кольори також мають етноспецифічні значення: червоний – життя, любов; чорний – земля; синій – спокій; жовтий – енергія. У арттерапії ці відтінки використовуються для формування емо-

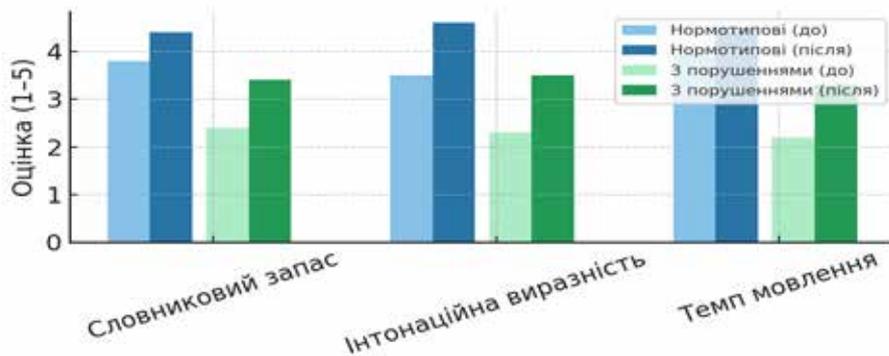

Рис. 2. Вплив українських народних пісень на мовленнєвий розвиток дітей

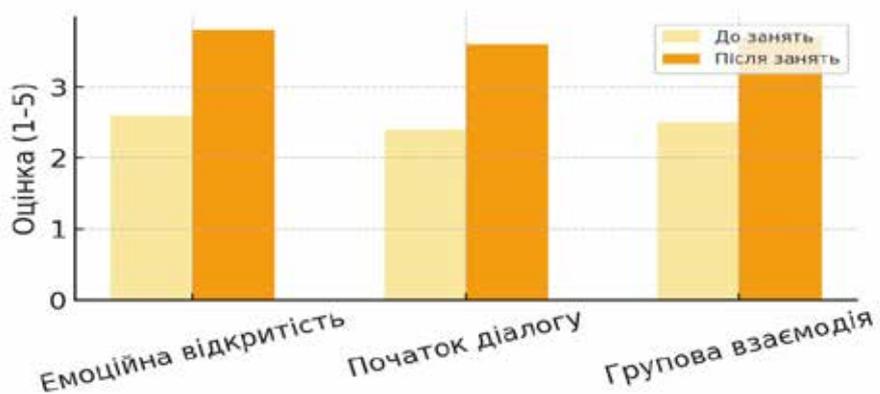

Рис. 3. Вплив українських народних ігор на комунікативну активність дітей

ційної гармонізації та стимуляції мовної активності. Якщо, наприклад, взяти український орнамент, то він має чітку символіку, що передає уявлення народу про світ, добро, захист, родинність [12]. У роботі з дітьми з порушеннями мовлення орнамент може використовуватися як стимул до вербалізації чи матеріал у виробленні навичок описового мовлення, для емоційної стабілізації, а також у вправах на сенсорний розвиток.

В якості методичних матеріалів пропонуємо використовувати адаптований набір українських скоромовок, пісень і карток. Базовими, безумовно, є традиційні педагогічні методи, але доцільне використання і нетрадиційних. Швець О. І. у посібнику з корекції мовленнєвих порушень привертає увагу спеціалістів до розуміння того, що використання нетрадиційних методів в комплексному корекційно-освітньому процесі, покращує у дитини пам'ять і увагу, підвищує працездатність, нормалізує стан нервової системи, усуває стреси, знижує рівень стомлюваності, покращує комунікативну функцію [14], а в умовах роботи цілісного організму – соматичний стан.

Результати дослідження підтверджують доцільність інтеграції етнокультурного змісту у психокорекційні програми для дітей з порушеннями мовлення. Залучення фольклору, національної символіки, музики, кольору та народної гри створює цілісне корекційне середовище, де поєднуються пізнавальні, емоційні й культурні чинники розвитку.

Практичні рекомендації. Включати етнічні елементи у щотижневі логопедичні заняття (казки, пісні, приказки, рухливі ігри). Етнокультурні засоби, такі як українські народні казки, пісні, ігри, декоративно-ужиткове мистецтво, доцільно вміло використовувати у програмах психокорекційної допомоги дітям з порушеннями мовлення, що сприятиме створенню сензитивного поля для корекції мовленнєвих функцій позитивної емоційності, уваги та формуванню соціальних навичок у дітей. Зважаючи на полікультурне розмаїття українського соціуму, для дітей із різних етнічних середовищ етнокультурні засоби стають психологічними посередниками подолання труднощів у вимові, граматиці та збагаченні словникового запасу загальнонаціональної мови.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Етнічні компоненти є важливим чинником психокорекційної допомоги дітям з порушеннями мовлення, оскільки поєднують культурні, емоційні та мовленнєві ресурси розвитку особистості.

Проведений аналіз також підтвердив, що інтеграція етнічних елементів у психокорекційні практики створює сприятливе емоційне середовище, знижує комунікативну тривожність, підсилює мотивацію до мовленнєвої активності та сприяє розвитку позитивної самооцінки. Фольклорні тексти, етноорнамент, культурно марковані ігри та музично-ритмічні форми є ефективними засобами розвитку фонематичного слуху, артикуляційної моторики, словника, граматичних структур і зв'язного мовлення. Особливо значущими вони є для дітей із білінгвальних

та полікультурних сімей, де явища інтерференції можуть ускладнювати мовленнєвий розвиток.

Отже, можна стверджувати, що етнічні компоненти не лише збагачують психокорекційні практики, але й виступають невід'ємною умовою успішної допомоги дітям із порушеннями мовлення у соціальній адаптації, розвитку в них мовнокультурних компетентностей. Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка програм з психокорекції мовлення у дітей із урахуванням культурного контексту різних етнічних груп України.

Список використаних джерел і літератури

1. Білан О. І. Мовленнєвий розвиток дітей: навч.-метод. посібн. Чернівці : Книги–ХХІ, 2018. 160 с.
2. Гавриш Н. В. Фольклор у розвитку мовлення дітей. Київ, 2016. 200 с.
3. Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика : навч. посібн. Переяслав-Хмельниц. : Переяслав-Хмельниц. пед. ін-т; Київ : Фенікс, 2008. 325 с.
4. Кудря О. А. Лінгвокультурологічні особливості англійських та українських слів зі вторинною колірною номінацією. *Наукові записки. Серія "Філологічна"*. 2012. Вип. 24. С. 168–170.
5. Куєвда В. Т., Ковтунович Т. В. Психологічні ретроспекції української етнокультурної моделі: монографія / за ред. М.-Л. А. Чепи. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 104 с.
6. Лук'яник Л. Психолого-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Acta Pedagogica Volynienses*. 2023. Вип. 4. С. 53–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.4.9>
7. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі: в 2-х т. Київ : Форум, 2002.
8. Мельник С., Черничко С. Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації. Монографія. Ужгород : ПоліПрінт, 2010. 164 с.
9. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : програмно-методичний комплекс. Київ : Кафедра, 2013. 284 с.
10. Синьов В. І. Основи логопедії. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. 192 с.
11. Сулятицький І. В., Порохнява А. А. Емоційно-вольові особливості дошкільників з дислалією. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. пр. Наукове фахове видання Київського університету імені Бориса Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2021. № 35(1). С.101–107. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3514>
12. Сулятицький І. В. Етнолінгвістичні аспекти психотерапевтичної практики. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. Вип. 8. С. 83–86.
13. Символіка українського орнаменту. Знаки у вишивці та їхнє значення. URL: <https://candy-yarn.com.ua/ua/a503060-simvolika-ukrainskogo-ornamenta.html?srsId=AfmBOoovtHGsxL6pxdaAXNiYVizFDfY6m-2Exo4GPRUqK270EM3c4qMW>.
14. Сухомлинська О. В. Етнопедагогіка: основи наукових знань. Київ : Вища школа, 2013. 320 с.
15. Швець О. І. Клініко-педагогічні методи діагностики та корекції мовленнєвих порушень : метод. посібник. Кам'янець-Подільський, 2011. 77 с.
16. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник. Видання третє, переробл. та доповн. / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2014. 672 с.

17. Етнокультурні особливості розвитку. URL: https://stud.com.ua/88105/psihologiya/etnokulturni_osoblivosti_rozvitku.

References

1. Bilan, O. I. (2018). *Movlenniievi rozvytok ditei: navch.-metod. posibnyk*. [Children's speech development]. Chernivtsi: Knyhy–KhKhI [in Ukrainian].
2. Havrysh, N. V. (2016). *Folklor u rozvytku movlennia ditei*. [Folklore in the development of children's speech.] Kyiv [in Ukrainian].
3. Kalmykova, L. O., Kalmykov H. V., Lapshyna I. M. & Kharchenko N. V. (2008). *Psykhologhiia movlennia i psykholinhvistyka : navch. posibn*. [Psychology of speech and psycholinguistics] Pereiaslav-Khmelnys : Pereiaslav-Khmelnys. ped. in-t; Kyiv : Feniks. [in Ukrainian].
4. Kudria, O. A. (2012). *Linhvokulturolohichni osoblyvosti anhliiskykh ta ukrainskykh sliv zi vtorynnoi kolirnoi nominatsiiei*. [Linguistic and cultural features of English and Ukrainian words with secondary colour nomination] *Naukovi zapysky. Serii "Filolohichna"*, 24, 168–170 [in Ukrainian].
5. Kuievda, V. T. & Kovtunovych, T. V. (2013). *Psykhologichni retrospektsii ukrainskoi etnokulturnoi modeli : monohrafiia / za red. M.-L. A. Chepy*. [Psychological retrospectives of the Ukrainian ethnocultural model]. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
6. Lukianyk, L. (2023). *Psykhologo-pedahohichna klasyfikatsiia movlenniivkykh porushen ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku*. [Psychological and pedagogical classification of speech disorders in preschool and primary school children]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 53–59. DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/apv/2023.4.9>
7. Maksymenko, S. D. (2002). *Rozvytok psykhyky v ontogenezi: v 2-kh t*. [The development of the psyche in ontogenesis]. Kyiv: Forum, 2002 [in Ukrainian].
8. Melnyk, S., & Chernychko, S. (2010). *Etnichne ta movne rozmaittia Ukrainy. Analitychnyi ohliad sytuatsii*. Monohrafiia. [Ethnic and linguistic diversity in Ukraine. Analytical overview of the situation]. Uzhhorod: PoliPrint [in Ukrainian].
9. Ribtsun, Yu. V. (2013). *Korektsiina robota z rozvytku movlennia ditei piatoho roku zhyttia iz fonetyko-fonematychnym nedorozvytkom movlennia : prohramno-metodychnyi kompleks*. [Corrective work on speech development in five-year-old children with phonetic-phonemic speech underdevelopment: programme and methodological complex]. Kyiv : Kafedra [in Ukrainian].
10. Synov, V. I. (2016). *Osnovy lohopedii*. [Fundamentals of speech therapy]. Kyiv: NPU im. M.P. Drahomanova [in Ukrainian].
11. Suliatytskyi, I. V., & Porokhniava, A. A. (2021). *Emotsiino-volovi osoblyvosti doshkilnykiv z dyslaliiei*. [Emotional and volitional characteristics of preschoolers with dyslalia]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykhologhiia. Pedahohika: zb. nauk. pr. Naukove fakhove vydannia Kyivskoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka*. Kyiv: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 35(1), 101–107 DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3514> [in Ukrainian].
12. Suliatytskyi, I. V. (2023). *Etnolinhvistychni aspekty psykhoterapevtychnoi praktyky*. [Ethnolinguistic aspects of psychotherapeutic practice]. *Materialy zvitnykh naukovykh konferentsii fakultetu pedahohichnoi osvity*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 8, 83–86 [in Ukrainian].
13. *Symvolika ukrainskoho ornamentu. Znaky u vyshyvtsi ta yikhnie znachennia*. [Symbolism of Ukrainian ornamentation. Signs in embroidery and their meaning]. Retrieved from : <https://candy-yarn.com.ua/ua/a503060-simvolika-ukrainskogo-ornamenta.html?srsId=AfmBOoovtHGsxL6pxdaAXNiYVizFDfY6m-2Exo4GPRUqK270EM3c4qMW>. [in Ukrainian].
14. Sukhomlynska, O. V. (2013). *Etnopedahohika: osnovy naukovykh znan*. [Ethnopedagogy: fundamentals of scientific knowledge]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].

15. Shvets, O. I. (2011). Kliniko-pedahohichni metody diahnostryky ta korektsii movlennievnykh porushen : metod. posibnyk. [Clinical and pedagogical methods for diagnosing and correcting speech disorders]. Kamianets-Podilskyi [in Ukrainian].

16. Sheremet, M. K. (2014). Lohopediia. Pidruchnyk. Vydannia tretie, pereroblene ta dopovnene / za red. M. K. Sheremet. [Speech therapy]. Kyiv: Vydavnychi Dim «Slovo» [in Ukrainian].

17. Etnokulturni osoblyvosti rozvytku. [Ethnocultural characteristics of development]. Retrieved from: https://stud.com.ua/88105/psihologiya/etnokulturni_osoblivosti_rozvitku. [in Ukrainian].

Sulyatytskyy I. V.

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Special Education
Ivan Franko National University of Lviv

Klymchuk M. V.

Master's degree candidate in Special Education Speech Therapy
Ivan Franko National University of Lviv

ETHNIC COMPONENTS OF PSYCHOCORRECTIONAL PRACTICES OF ASSISTANCE TO CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

The article is devoted to a comprehensive study of the role of ethnic components in psychocorrectional practices of helping children with speech disorders. The relevance of the study is due to the need to take into account ethnocultural factors in speech therapy and psychocorrectional work in the multicultural educational environment of Ukraine, where a significant proportion of children are representatives of different ethnic groups. The paper analyzes the features of speech disorders and identifies the role of ethnic components that positively influence the correction of phonetic, lexical, grammatical, pragmatic and stylistic speech disorders. Based on the conducted empirical research, the possibilities of using elements of Ukrainian folklore, melodies, folk tales, games, symbols, and other ethnotherapy techniques as effective means of psychocorrectional influence were identified.

A guide on the integration of ethnic components into correctional and developmental programs aimed at increasing the effectiveness of speech therapy care has been developed. The obtained data can be used by specialists in the field of special education, speech therapists, psychologists and teachers to build more flexible, culturally sensitive and individualized psychocorrectional approaches.

Key words: ethnic components, psycholinguistics, speech disorders, speech therapy, psychocorrection, ethnoculture.

Дата першого надходження статті до видання: 27.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)